

TEKSTY

FORUM TEOLOGICZNE XXII, 2021

ISSN 1641-1196

DOI: 10.31648/ft.6936

BISKUP JACEK JEZIEFSKI I KSIĄDZ PIOTR TOWAREK O KSIĘDZU PROFESORZE WŁADYSŁAWIE NOWAKU

W listopadzie 2020 r. zmarł ks. prof. Władysław Nowak – współzałożyciel i pierwszy redaktor naczelny rocznika „Forum Teologiczne”. Poniżej zaprezentowano osobę Księdza Profesora jako człowieka, który zapisał się złotymi literami w najnowszych dziejach Warmii. Autorami tekstu są: ks. bp Jacek Jezierski i ks. Piotr Towarek. Bp. Jezierskiego łączy z Księdzem Profesorem wiele lat współpracy w archidiecezji warmińskiej oraz na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Ks. Towarek jest dyplomantem Księdza Profesora.

Redakcja

KSIĄDZ PROFESOR WŁADYSŁAW NOWAK – LITURGISTA, REKTOR SEMINARIUM, PRODZIEKAN WYDZIAŁU TEOLOGII

30 listopada 2020 r. w Olsztynie zmarł ks. prof. dr hab. Władysław Nowak. Mszy św. pogrzebowej we współkatedrze św. Jakuba w Olsztynie przewodniczył metropolita warmiński abp Józef Górzyński. Kazanie wygłosił ks. kan. dr Andrzej Lesiński. Po Mszy św. ciało zmarłego Księdza Profesora zostało pochowane w kwaterze kanoników warmińskich na cmentarzu przy ul. Poprzecznej w Olsztynie. Pogrzeb odbywał się w warunkach ograniczeń sanitarnych ze względu na epidemię Covid-19.

W związku ze śmiercią Księdza Profesora wspomnienie o nim napisali: bp Stefan Cichy¹, ks. Paweł Rabczyński², ks. Marek Karczewski³. Warto przypomnieć, że w 2010 r. ks. Nowak uhonorowany został księgą jubileuszową

---

¹ Bp S. Cichy, *Śp. ks. prał. prof. dr hab. Władysław Nowak (1940–2020)*, „Anamnesis” 105(2021) nr 2, s. 99.

² P. Rabczyński, *Ks. Władysław Nowak*, w: *Wydział Teologii UWM Olsztyn*, dostęp: 8.03.2021, <<http://www.uwm.edu.pl/wt/aktualnosci/sp-ks-prof-dr-hab-w-nowak-szczegoly-pogrzebu>>.

³ M. Karczewski, *Śp. ks. prof. dr hab. Władysław Nowak*, w: *Wydział Teologii UWM Olsztyn*, 8.03.2021, <<http://www.uwm.edu.pl/wt/aktualnosci/sp-ks-prof-wladyslaw-nowak-wspomnienia>>.

z okazji 70. rocznicy urodzin⁴. W opracowaniu tym znalazło miejsce gruntowne omówienie, a także charakterystyka twórczości teologicznej i działalności naukowej Księdza Profesora. Autorem opracowania jest ks. prof. Helmut Sobeczko⁵. Natomiast bibliografię prac warmińskiego liturgisty zebrał ks. prof. Andrzej Kopiczko⁶. Ks. Nowak był w latach 2000–2002 pierwszym redaktorem naczelnym czasopisma naukowego Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – „Forum Teologiczne”, na którego łamach przypominamy Jego osobę⁷.

Dzieciństwo i okres młodości

Władysław Nowak urodził się 14 lutego 1940 r. w Raniżowie (powiat Kolbuszowa)⁸. Raniżów to miejscowość, która powstała w końcu XIV lub na początku XV w. w Puszczy Sandomierskiej, w widłach Wisły i Sanu. Po pierwszym rozbiore Raniżów znalazł się w zaborze austriackim, a w 1782 r. uzyskał status miasta, który utracił w 1919 r. Obecnie jest siedzibą urzędu gminy.

Rodzicami Władysława byli: Jakub i Jadwiga z domu Lis. Miał czworo starszego rodzeństwa: Stanisława, Jana, Józefa i Genowefę. Władysław został ochrzczony oraz przyjął Pierwszą Komunię świętą w XIX-wiecznym kościele pw. Wniebowzięcia NMP. Parafia raniżowska powstała przed 1409 r. i należała do archidiaconatu sandomierskiego w diecezji krakowskiej. W latach 1786–1992 do diecezji przemyskiej, a od 1992 r. do diecezji sandomierskiej. Jest obecnie siedzibą dekanatu⁹.

---

⁴ *Sacerdos alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010.

⁵ H.J. Sobeczko, *Dorobek naukowy i dydaktyczno-organizacyjny ks. prof. dr. hab. Władysława Nowaka*, w: *Sacerdos alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010, s. 31–42.

⁶ A. Kopiczko, *Bibliografia prac ks. prof. Władysława Nowaka*, w: *Sacerdos alter Christus...*, s. 43–60.

⁷ K. Parzych-Blakiewicz, *Wstęp*, w: *Forum Teologiczne I–XX (2000–2019)*, opr. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2019, s. 3.

⁸ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2007, s. 205.

⁹ T. Moskal, *Raniżów*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 16, Lublin 2012, k. 1206–1207.

Stopnie naukowe i tytuł profesorski

Władysław ukończył liceum w Sokołowie Małopolskim. Egzamin maturalny zdał w 1958 r. W latach 1959–1964 studiował teologię i przygotowywał się do posługi kapłańskiej w Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie. Jego profesorami w tym okresie byli m.in.: bp Jan Obląk, bp Julian Wojtkowski, ks. Tadeusz Pawluk, ks. Mikołaj Lohr. Zajęcia z liturgiki prowadził wówczas ks. dr Stanisław Zdanowicz, ksiądz wileński, który osiadł na Warmii. W swoich wykładach zwracał on uwagę na kalendarz kościelny, strukturę modlitwy brewiarzowej, a także kult świętych i ich obecność w liturgii. Śmiało można stwierdzić, że rozbudził on zainteresowania liturgiczne alumna Władysława Nowaka.

Święcenia prezbiteratu Władysław otrzymał w 1964 r. w Olsztynie. Szafarzem święceń był bp Tomasz Wilczyński. Święcenia wraz z ks. Nowakiem otrzymali: Wiesław Bednaruk, Walenty Bykowski, Kazimierz Dubowski, Józef Gromek, Janusz Koniec, Wojciech Kosno, Jan Kupidura, January Kuśnierczyk, Stanisław Kwarciański, Franciszek Lebida, Edmund Łagód, Stanisław Magolewski, Zenon Murawski, Stanisław Pawłowski, Czesław Piłkowski, Wincenty Putko, Jerzy Sekulski, Ryszard Szczerba, Wiesław Szymankiewicz, Kazimierz Torla, Wiesław Więcek, Emil Rzeszutek, Adam Tylutki, Edward Woliński¹⁰.

Po święceniach prezbiteratu ks. Nowak pracował jako wikariusz w parafii pw. św. Leona w Gołdapi. Po roku został skierowany na studia z liturgii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie. W 1968 r. zdobył magisterium i licencjat na podstawie pracy pt. *Geneza agendy biskupa Marcina Kromera* (promotor ks. dr Waław Schenk)¹¹. Doktorat pt. *Agenda biskupa Marcina Kromera w dziele ujednoczenia liturgii sakramentów św. w Polsce po Soborze Trydenckim* obronił w 1974 r. (promotor bp prof. Marian Rechowicz)¹². W roku akademickim 1974/1975 studiował w Ateneum św. Anzelma w Rzymie.

W 1998 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. *Matka Pana w religijności ewangelików Prus Wschodnich (1525–1945)*¹³. Tytuł profesora nauk teologicznych otrzymał w 2003 r., przedkładając studium: *Kult Eucharystii w diecezji warmińskiej (1243–1939)*¹⁴.

¹⁰ *Rocznik diecezji warmińskiej 1974*, s. 492.

¹¹ Magisterium zostało opublikowane jako artykuł. Zob. „Studia Warmińskie” 6(1969), s. 173–209.

¹² Doktorat został opublikowany jako artykuł. Zob. „Studia Warmińskie” 12(1975), s. 29–90; pracę opublikowano ponownie w ramach publikacji: *Agendy i rytuały diecezji warmińskiej 1574–1939*, red. W. Nowak, Olsztyn 1999, s. 39–104.

¹³ Olsztyn 1996, ss. 327.

¹⁴ Olsztyn 2002, ss. 312.

Ceremoniarz diecezjalny

Po zakończeniu studiów w Lublinie działalność ks. Władysława Nowaka była związana przede wszystkim z Olsztynem. Chodzi o pracę w Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum”, a później w Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W diecezji warmińskiej ks. Nowak był promotorem odnowy liturgicznej według myśli Soboru Watykańskiego II. Pełnił funkcję ceremoniarza katedralnego w ostatnich latach posługi bp. Józefa Drzazgi, a później w czasie posługi bp. Józefa Glempa, bp. Jana Obląka, abp. Edmunda Piszczca, abp. Wojciecha Ziemby oraz abp. Józefa Górzyńskiego. Nadzorował przygotowanie liturgii i nabożeństw w kościele katedralnym, zwłaszcza liturgii Wielkiego Tygodnia, uroczystości i świąt w ciągu roku, liturgii posług i święceń. Wiązało się to przede wszystkim z cierpliwą i systematyczną pracą z asystą biskupią, złożoną z alumnów seminarium.

Był przewodniczącym diecezjalnej komisji ds. liturgii. Brał udział w posiedzeniach konferencji dziekanów oraz konferencji rejonowych dla księży. Omalował i przybliżał wówczas nowe dokumenty liturgiczne Stolicy Apostolskiej, w tym także odnowione księgi liturgiczne wydawane w Polsce.

Ks. Nowak był też promotorem i opiekunem nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej w diecezji warmińskiej, jeszcze przed nowym podziałem administracyjnym Kościoła w Polsce w 1992 r.

Liturgista i teolog liturgii

Z polecenia biskupów warmińskich Ksiądz Profesor opracowywał *Kalendarz liturgiczny* diecezji, a później archidiecezji warmińskiej (1980–1999). Przygotował też dla osób świeckich: *Mszalik niedzielny*¹⁵ oraz skróconą wersję *Liturgii Godzin. Brewiarza dla świeckich*¹⁶. Opracował skrypty i materiały dla studentów, np. *Misterium paschalne w liturgii* (2010)¹⁷.

Był zwolennikiem częstego korzystania z możliwości prawnej udzielania Komunii świętej pod dwiema postaciami.

Ks. prof. Nowak należał do kręgu liturgistów polskich, który tworzyli współcześni mu: bp Wacław Świerzawski (+2017), bp Stefan Cichy, abp Józef Górzyński, bp Adam Bałabuch, bp Rudolf Pierskała, ks. Stanisław Czerwik

¹⁵ *Mszalik niedzielny. Liturgia sakramentów. Modlitwa Kościoła*, opr. ks. W. Nowak, Olsztyn 1993.

¹⁶ *Liturgia godzin. Brewiarz dla świeckich. Modlitwa codzienna kościoła domowego*, opr. ks. W. Nowak, Olsztyn 2018 (wyd. III).

¹⁷ *Misterium paschalne w liturgii. Skrypt dla studentów Studium Licencjacko-Doktoranckiego Wydziału Teologii UWM*, opr. ks. W. Nowak, Olsztyn 2010.

(+2020), ks. Jerzy Józef Kopeć CP (+2010), ks. Bronisław Mokrzycki SJ (+2017), ks. Zbigniew Wit, ks. Władysław Głowa, ks. Marek Zahajkiewicz (+2015), ks. Bogusław Nadolski SChr (+2018), ks. Jerzy Stefański, ks. Helmut Sobeczko, ks. Jan Miazek, ks. Krzysztof Konecki, ks. Bolesław Margański, ks. Andrzej Rojewski, ks. Czesław Krakowiak, ks. Zdzisław Janiec, ks. Stanisław Araszczuk i inni.

Ekumenista

Od 1968 r. przez 40 lat ks. Nowak pełnił funkcję referenta i delegata biskupa warmińskiego ds. ekumenizmu. Przejawiało się to m.in. organizacją nabożeństw w ramach Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan najpierw w Olsztynie, a później w Kętrzynie, Nidzicy, Szczytnie, Mrągowie i innych miejscowościach¹⁸.

Jako profesor seminarium duchownego ks. Nowak dostrzegł potrzebę edukacji ekumenicznej kleryków. Nie tylko w formie wykładów, ale również w wymiarze praktycznym, poprzez ich udział w nabożeństwach ekumenicznych. Klerycy towarzyszyli Księdzu Profesorowi i uczestniczyli wraz z nim w tego typu spotkaniach.

W 1987 r. ks. prof. Nowak został członkiem Komisji Ekumenicznej Konferencji Episkopatu Polski. W późniejszych latach, po zmianie statutu Konferencji Episkopatu, był także konsultorem tego gremium.

Na gruncie diecezjalnym Ksiądz Profesor był inicjatorem organizowania niesporów ekumenicznych, które odbywały się corocznie w przeddzień odpustu Nawiedzenia NMP w bazylice przy klasztorze jezuitów w Świętej Lipce. Uczestniczyli w nich duchowni rzymskokatoliccy, prawosławni, luterańscy¹⁹.

W 1999 r. ks. Nowak wydał *Ekumeniczny Leksykon Kościołów i Wspólnot Religijnych*²⁰. Jest to rodzaj małej encyklopedii opisującej wspólnoty chrześcijańskie, a także społeczność Świadców Jehowy oraz świeckiego ruchu misyjnego „Epifania”. Są to grupy religijne, które funkcjonują na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Do opracowania leksykonu zostali zaangażowani przedstawiciele poszczególnych wspólnot wyznaniowych.

¹⁸ J.M. Wojtkowski, *Ekumenizm na Warmii z perspektywy dwudziestolecia*, w: *Dwudziestolecie Archidiecezji i Metropolii Warmińskiej. Wierność tradycji – służba współczesności*, red. A. Kopiczko, Olsztyn 2012, s. 151.

¹⁹ Zob. W. Nowak, *Treści teologiczne liturgii koronacji i ich wpływ na kształt kultu Matki Bożej Świętolipskiej*, w: *Święta Lipka. Perła na pograniczu ziem, kultur i wyznań*, red. A. Jacyniak, Warszawa 2008, s. 320.

²⁰ *Ekumeniczny Leksykon Kościołów i Wspólnot Religijnych województwa warmińsko-mazurskiego*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 1999.

Do grona ekumenicznych przyjaciół ks. prof. Nowaka zaliczają się: bp Rudolf Bażanowski (biskup diecezji mazurskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego), prof. Karol Karski (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie), ks. Jan Hause (dyrektor Biblioteki ChAT) oraz ks. Paweł Hause (obecny biskup diecezji mazurskiej), ks. prof. Wojciech Hanc (UKSW, zm. 2021), ks. mitrat dr Aleksander Szełomow (proboszcz parafii prawosławnej w Olsztynie, zm. 2020). Ksiądz Profesor był też recenzentem rozprawy doktorskiej ks. Tadeusza Urbana pt. *Celebracja misterium liturgii w Kościele Polskokatolickim* (ChAT, Warszawa 2009).

Wykładowca, wychowawca i rektor „Hosianum”

Ks. Władysław Nowak związał swoje życie przede wszystkim z Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie. Najpierw jako prefekt (1968–1975), potem jako wicerektor (1975–1984)²¹. Stosunkowo późno, gdyż w wieku 64 lat, został rektorem tej uczelni. Urząd sprawował w latach 2004–2011. Wniósł w społeczność „Hosianum” duże doświadczenie ludzkie, kapłańskie, seminaryjne i kościelne. Był rektorem otwartym na ludzi młodych. W sytuacji narastania problemu chorób cywilizacyjnych młodzieży, takich jak np. otyłość czy uzależnienie od internetu, wiążących się z siedzącym trybem życia, widział potrzebę uprawiania sportu przez kleryków, np. korzystania z pływalni²².

Ks. rektor Nowak dawał klerykom w seminarium dużą przestrzeń dla ich aktywności. Aprobował udział w pielgrzymkach, wyjazdach do Taize, wspierał uczestnictwo w konferencjach naukowych, organizowanych przez wydziały teologii i seminaria, a także wspólnoty ekumeniczne (np. Tydzień Eklezjologiczny KUL).

Profesor i prodziekan Wydziału Teologii UWM

W latach 1999–2002 był prodziekanem Wydziału Teologii UWM w Olsztynie (przy pierwszym dziekanie tegoż wydziału ks. prof. Alojzym Szorc). Wejście Wydziału Teologii w struktury państwowego uniwersytetu wymagało

²¹ P. Rabczyński, *Rektorzy powojennego „Hosianum”*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565–2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 538–539.

²² W okresie jego rektoratu powstały w seminarium obiekty sportowe: sala gimnastyczna, korty tenisowe, boisko do piłki nożnej. Zob. P. Rabczyński, *Rektorzy powojennego „Hosianum”*, s. 539.

od dziekana i prodziekanów wielu prac organizacyjnych, a także uczestnictwa w senacie i innych ciałach uczelni. Te zadania ks. Nowak podejmował.

Sekretarz generalny synodu

W latach 2006–2012 obradował pod przewodnictwem abp. Wojciecha Ziemby I synod archidiecezji (XIII diecezji) warmińskiej²³. Rządca archidiecezji ustanowił sekretarzem generalnym synodu nie kurialistę, nie kanonistę, ale profesora teologii praktycznej i liturgistę ks. Władysława Nowaka. Było to wyróżnienie i swoiste ukoronowanie działalności naukowej i duszpasterskiej Księdza Profesora.

Krąg uczniów

Ks. prof. Nowak wypromował sześciu doktorów. Są to: ks. Kazimierz Pączkowski, ks. Stefan Ewertowski²⁴, ks. Ireneusz Ropiak²⁵, ks. Eugeniusz Bartusik²⁶, ks. Zenon Ogórek, Anna Kołakowska²⁷.

Wypromował także ponad stu magistrów. Na uwagę zasługują m.in. prace związane z badaniami dotyczącymi warmińskich ksiąg liturgicznych, które prowadzili pod kierunkiem Księdza Profesora: ks. Andrzej Pluta, ks. Andrzej Kopiczko, ks. Piotr Towarek, ks. Mariusz Klimkowski, ks. Wojciech Skibicki²⁸. Do drugiej grupy należą prace magisterskie dotyczące ustaw kościelnych i agend luterańskich. Ich autorami byli: ks. Ireneusz Masiul, ks. Marek Karczewski, ks. Andrzej Ciuńkowski, ks. Adam Bielinowicz, ks. Dariusz Sobieraj, ks. Krzysztof Kobyłski, ks. Artur Oględzki²⁹.

Warto zwrócić również uwagę na recenzje prac doktorskich, które oceniał Ksiądz Profesor. Należą do nich dysertacje następujących autorów: ks. Mariusz

---

²³ A. Kopiczko, *Synodalna tradycja i współczesność w archidiecezji warmińskiej*, w: *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, Pelplin 2020, s. 142n.

²⁴ Doktorat ukazał się w formie książki: S. Ewertowski, *Jan Paweł II o integracji europejskiej*, Olsztyn 2002.

²⁵ Doktorat ukazał się w formie książki: I. Ropiak, *Kult Najświętszej Maryi Panny Królowej Pokoju w Yamoussoukro na Wybrzeżu Kości Słoniowej. Studium liturgiczno-pastoralne*, Warszawa 2005.

²⁶ Doktorat ukazał się w formie książki: E. Bartusik, *Małżeństwo mieszane jako konsekracja jedności osób w świetle magisterium Kościoła i duszpasterskiej praktyki. Studium pastoralno-ekumeniczne*, Olsztyn 2005.

²⁷ Doktorat ukazał się w formie książki: A. Kołakowska, *Miejsce liturgii w życiu chrześcijanina w ujęciu księdza biskupa Wacława Świeżawskiego*, Olsztyn 2007.

²⁸ Zob. *Agendy i rytuały diecezji warmińskiej (1574–1939)*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 1999.

²⁹ Zob. *Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1525–1945)*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 2000.

Falk³⁰, Bożena Szczurek³¹, Elżbieta Dąbrowska, ks. Wojciech Skibicki, ks. Marek Proszek³², ks. Piotr Towarek³³, ks. Krzysztof Kobylski.

Do grona najwybitniejszych uczniów ks. prof. Nowaka należą: ks. prof. dr hab. Andrzej Kopiczko, ks. dr hab. Marek Karczewski prof. UWM, ks. dr hab. Stefan Ewertowski em. prof. UWM, ks. dr hab. Adam Bielinowicz, dr Anna Kołakowska, ks. dr Bartłomiej Matczak.

Główne obszary badań naukowych

Do głównych obszarów badań naukowych ks. prof. Władysława Nowaka należały: dzieje i teologia liturgii, sanktuaria maryjne i pobożność ludowa, józefologia, niedziela w życiu chrześcijanina, misterium paschalne w liturgii Kościoła³⁴, formacja kapłańska – zwłaszcza liturgiczna³⁵, ekumenizm³⁶.

Badania dotyczące dziejów liturgii na gruncie regionalnym zaowocowały publikacją książek: *Agendy i rytuały diecezji warmińskiej (1574–1939)*³⁷, *Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1525–1945)*³⁸, *Kult Eucharystii w diecezji warmińskiej (1243–1939)*³⁹.

W polu zainteresowań naukowych ks. prof. Nowaka były także sanktuaria maryjne w archidiecezji warmińskiej, którym poświęcił osobne opracowania (Święta Lipka, Stoczek Warmiński, Krosno k. Ornety, Gietrzwałd i inne)⁴⁰. Ks. Nowak promował też nowe tytuły maryjne dla sanktuariów, np. Matka jed-

³⁰ Doktorat ukazał się w formie książki: M. Falk, *Sakrament bierzmowania a młodzież*, Olsztyn 2000.

³¹ Doktorat ukazał się w formie książki: B. Szczurek, *Główne formy pobożności polskich zgromadzeń franciszkańskich*, Olsztyn 2002.

³² Doktorat ukazał się w formie książki: M. Proszek, *Rozwój pneumatologii od Soboru Trydenckiego do Soboru Watykańskiego II: studium historyczno-dogmatyczne*, Olsztyn 2006.

³³ Doktorat ukazał się w formie książki: P. Towarek, *Egzorcyzm: historia, teologia, liturgia*, Olsztyn 2008 (wyd. II: 2013).

³⁴ W. Nowak, *Chrzest anamnezą misterium paschalnego Chrystusa w życiu Kościoła i chrześcijanina*, w: *W służbie Bogu bogatemu w miłosierdzie w archidiecezji i metropolii warmińskiej. Księga jubileuszowa abp. Wojciecha Ziembę*, red. K. Parzych-Blakiewicz i in., Olsztyn 2017, s. 285–298.

³⁵ W. Nowak, *Formacja liturgiczna kandydatów do prezbiteratu*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum”...*, s. 345–369.

³⁶ Np. W. Nowak, *Ekumenizm i wspólny udział chrześcijan w kulcie liturgicznym*, w: *Ku liturgii nadziei. Księdzu dr. Bolesławowi Margańskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. R. Biel, Tamów 2005, s. 463–481.

³⁷ *Agendy i rytuały diecezji warmińskiej (1574–1939)*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 1999.

³⁸ Zob. *Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1525–1945)*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 2000.

³⁹ W. Nowak, *Kult Eucharystii w diecezji warmińskiej (1243–1939)*, Olsztyn 2002.

⁴⁰ W. Nowak, *Sanktuaria maryjne archidiecezji warmińskiej*, w: *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na siedemdziesiątą piątą urodziny księdza arcybiskupa warmińskiego Edmunda Piszczka*, red. C. Rogowski, Olsztyn 2004, s. 351–364.

ności chrześcijan w sanktuarium w Świętej Lipce⁴¹ oraz Królowa pokoju w sanktuarium w Stoczku Warmińskim⁴². Osobne opracowanie zostało poświęcone śladom pobożności i czci wobec Matki Pana u mazurskich ewangelików po 1525 r. W ramach tego studium Ksiądz Profesor przebadiał święta, tytuły maryjne oraz ustawy, kazania i pieśni protestanckie⁴³.

Ważne miejsce w podejmowanych przez ks. prof. Nowaka badaniach naukowych zajmuje zagadnienie tajemnicy paschalnej. Syntezę poglądów na ten temat odnajdujemy w publikacji pt. *Misterium paschalne w liturgii*. Autor analizuje tu paschę w Starym i Nowym Testamencie, a więc paschę Żydów i pierwotnego Kościoła. Ukazuje problemy związane z ustaleniem daty Wielkanocy. Omawia świętowanie niedzieli, rozumianej jako „mała Pascha” czy też „mała Wielkanoc”. Warto przypomnieć, że oba wspomniane tu określenia były przez ks. Nowaka promowane również w ramach jego wykładów. Wśród kluczowych tematów podjętych we wskazanej wyżej publikacji znalazło się także nakreślenie teologii Triduum Paschalnego, zwłaszcza Wigilii Paschalnej⁴⁴.

W nurt kształtowania pobożności liturgicznej rodzin chrześcijańskich wpisuje się wykład ks. prof. Nowaka pt. *Zarys liturgii Kościoła Domowego*. Poza tym tematyką, którą chętnie podejmował Ksiądz Profesor był kult świętych, np. Wojciecha, Brunona, Józefa czy też Marcina z Tours⁴⁵. W swoich publikacjach wskazywał też na piękno celebracji liturgicznych. Ks. prof. Nowak brał czynny udział jako prelegent w krajowych i międzynarodowych kongresach mariologicznych i józefologicznych⁴⁶.

Laudacja laudacji autorstwa ks. prof. Władysława Nowaka

Kilka miesięcy po śmierci ks. prof. Nowaka, podczas pogrzebu abp. Wojciecha Ziemby (zm. 21 kwietnia 2021 r.) metropolitę warmińskiego żegnał rektor UWM w Olsztynie prof. Jerzy Przyborowski. W swoim przemówieniu od-

---

⁴¹ Sanktuarium na pograniczu Warmii i Mazur, którym opiekują się Księża Jezuici. Zob. W. Nowak, *Treści teologiczne liturgii koronacji i ich wpływ na kształt kultu Matki Bożej Świętolipskiej*, w: *Święta Lipka. Perła na pograniczu...*, s. 309–323.

⁴² Sanktuarium maryjne powierzone przez Biskupa Warmińskiego opiece Księży Marianów. Miejsce internowania Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego.

⁴³ W. Nowak, *Matka Pana w religijności ewangelików Prus Wschodnich (1525–1945)*, Olsztyn 1996.

⁴⁴ *Misterium paschalne w liturgii. Skrypt dla studentów studium licencjacko-doktoranckiego Wydziału Teologii UWM*, opr. ks. W. Nowak, Olsztyn, 2010.

⁴⁵ W. Nowak, *Św. Marcin z Tours: duchowość, kult, wzór ewangelizacji w dziele integracji Europy*, *Studia Elbląskie*, 20(2019), s. 245–256.

⁴⁶ H.J. Sobeczko, *Dorobek naukowy*, s. 39. W czasie kongresu w San Salvador (2001) przeżył trzęsienie ziemi.

woływał się do tekstu laudacji autorstwa ks. prof. Władysława Nowaka, wygłoszonej podczas uroczystości nadania doktoratu honoris causa abp. Wojciechowi Ziembie przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Przywołane zostały duże fragmenty laudacji.

Grono przyjaciół

Ks. Nowak należał do grona przyjaciół abp. Wojciecha Ziembę. Przyjaźnił się z księżmi: Wiesławem Więckiem, Janem Górnym (wydawca kilku publikacji Księdza Profesora), Andrzejem Lesińskim, Edwardem Wiszowatym, Pawłem Rabczyńskim oraz innymi. Cieszył się również uznaniem duchownych katolickich, zwłaszcza proboszczów parafii luterańskich i prawosławnych Warmii i Mazur. Był też chętnie zapraszany na jubileusze kapłańskie, tych roczników księży wywodzących się z warmińskiego „Hosianum”, których był wychowawcą.

* * *

Relatywnie długie życie ks. prof. Władysława Nowaka było naznaczone wieloma obowiązkami i zadaniami. Dlatego nie udało mu się np. wydać przygotowanej do druku, obszernej agendy liturgicznej diecezji warmińskiej. Ksiądz Profesor nie napisał też podręcznika liturgiki, co być może powiedzie się któremś z jego uczniów. Niemniej oddziaływanie ks. prof. Nowaka miało duży zakres. Od 1968 do 1992 r. formował kleryków dużej diecezji warmińskiej. W latach 1992–2007 kształcił kleryków archidiecezji warmińskiej. Od 1982 do 1999 r. kształcił też świeckie teolożki i teologów w Instytucie Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie – Studium Teologii dla Świeckich, a później w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie, do czasu przejścia na emeryturę (2011). Formował więc świadomość liturgiczną kilku pokoleń nauczycieli religii, pracujących obecnie w szkołach województwa warmińskiego. Miał to szczęście, że pracował z licznymi rocznikami kleryków i świeckich studentów.

Z badań naukowych prowadzonych przez ks. prof. Nowaka najbardziej doniosłymi wydają się te, które dotyczą dziejów liturgii na Warmii i Mazurach. Chodzi tu o obrzędowość katolicką, jak też luterańską. Badania te miały więc wyraźny profil ekumeniczny, a także język wolny od polemiki wyznaniowej. Ksiądz Profesor jako liturgista z biegiem lat stawał się coraz bardziej teologiem tajemnicy paschalnej. Dostrzegał jej znaczenie w liturgii Kościoła i w kształtowaniu życia chrześcijańskiego. Podkreślał doniosłość Triduum Paschalnego oraz niedzieli jako małej Paschy. Czynił to zarówno w swoich wypowiedziach

naukowych, jak też na gruncie praktycznym, w konferencjach, homiliach, wywiadach prasowych i telewizyjnych, a także w spotkaniach ze studentami. Odkrywał znaczenie Soboru Watykańskiego II w sferze liturgii i ekumenizmu. Swoje życie poświęcił recepcji nauki soboru i odnowie liturgicznej według jego wskazań.

Bibliografia przedmiotowa dotycząca osoby ks. prof. Władysława Nowaka

- Cichy S., *Śp. ks. prał. prof. dr hab. Władysław Nowak (1940–2020)*, „Anamnesis” 105(2021), nr 2, s. 99.
- Kopiczko A., *Bibliografia prac ks. prof. Władysława Nowaka*, w: *Sacerdos alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010, s. 43–60.
- Kopiczko A., *Synodalna tradycja i współczesność w archidiecezji warmińskiej*, w: *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, Pelplin 2020, s. 127–151.
- Sobeczko H.J., *Dorobek naukowy i dydaktyczno-organizacyjny ks. prof. dr. hab. Władysława Nowaka*, w: *Sacerdos alter Christus. Kapłan w życiu i posłudze Kościoła na progu trzeciego tysiąclecia. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin ks. prof. zw. dr. hab. Władysława Nowaka*, red. S. Ropiak, M. Tunkiewicz, Olsztyn 2010, s. 31–42.
- Rabczyński P., *Rektorzy powojennego „Hosianum”*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565–2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 517–546.
- Wojtkowski J.M., *Ekumenizm na Warmii z perspektywy dwudziestolecia*, w: *Dwudziestolecie Archidiecezji i Metropolii Warmińskiej. Wierność tradycji – służba współczesności*, red. A. Kopiczko, Olsztyn 2012, s. 125–165.

Bp Jacek Jezierski [ORCID: 0000-0001-6256-2445]

Ks. Piotr Towarek [ORCID: 0000-0002-5809-5060]

